

Thomas Wentworth Higginson

Neprebrane knjige

Nikar se več ne slepi; zakaj nikdar ne boš bral svojih zapiskov niti poročil o dejanjih starih Rimljanov in Grkov niti tistih odlomkov iz knjig, ki si si jih prihranil za stara leta.

Mark Antonij, iii, 14

Vsak študent lahko ob postopnem razraščanju svoje knjižnice še naprej priznava literarne prijatelje in svetovalce ali pa ne, ampak prej ali slej bo zagotovo poslal po nekoga s kovčkom za orodje. Prej ali slej bodo vse niše in koti zapolnjeni s knjigami, vsako okno bo bolj ali manj zatemnjeno in omisliti si bo treba dodatne police. Morda bo težko dosegel natančno tako ureditev, kot si jo želi, najtežje od vsega pa bo zanj pošteno soočenje z neizbežnimi vprašanji zbeganega mizarja, ko se bo ta ozrl okrog sebe. "Kaj ste res prebrali vse te knjige?" Pričakovani odgovor je: "Seveda, kako lahko dvomite o tem?" Ampak če bi mu vrnil z vprašanjem: "Ste vi dejansko že uporabili vsako izmed orodij iz svojega kovčka?", bi vam zelo verjetno povedal: "Do zdaj niti polovice, vsaj letos ne; druga imam pri sebi, da jih uporabljam po potrebi." No, če je tak pošten odgovor možen v preprostem, jasno definiranem in zamejenem poklicu, kakršen je mizarjski, kako dosti bolj neizbežen je pri početju, ki zajema celotno paleto misli in vsa dejstva v veselju! Knjižnica je avtorjev kovček z orodjem. Ko postaja starejši, se mora naučiti vsaj to, da vzame, kar potrebuje, preostalo pa pusti.

To ni bilo še nikoli povedano bolj jedrnato kot v teh besedah Margaret Fuller: "Kdor namerava veliko razmišljati in pisati, se mora pri šestindvajsetih naučiti brati s prsti." Redki, ki imajo dovolj prostega časa, se lahko zadovoljijo s tem, da spet in spet prebirajo isto knjigo, za vse druge pa se ne menijo, tako kot tisti angleški učenjak, ki je vsako leto prebral Homerjevi *Iliado* in

Odisejo v izvirniku, tako da je posvetil vsakemu spevu en teden, manjše pesmi pa si je pustil za poletne počitnice. Ne, v angleškem jeziku obstajajo tako obsežne knjige, da se navadni bralec zgrozi ob njihovem besedilu in njihovih opombah. Tak je recimo Gibbonov *Zaton in padec Rimskega cesarstva*, ki temeljito obdela trinajst stoletij zgodovine vsega sveta. Ali ni možno, da je avtor, ko je 27. junija 1787 na tistem zgodovinskem vrtu v Ženevi dokončal zadnjo stran knjige in vedel, da bo moral takoj nagovoriti občinstvo v štirih različnih jezikih, občutil nekaj naravnega dvoma glede verjetnosti, da jo bo kdaj kdo v celoti prebral? Vemo za njegovo napoved, da bo Fieldingov *Tom Jones* preživel palačo v El Escorialu in avstrijskega cesarskega orla, vendar za svoje delo ni izrekel nobene podobne trditve. Državnik Fox je knjigo seveda razglasil za "nesmrtno", preprosto zato, ker, kot je rekel, nihče na svetu ne more brez nje; Sheridan pa je z objestnostjo, ki ni bila primerna, dodal, da če ni luminozna, je vsaj voluminozna. Ampak sodobni bralci se praviloma zatekajo k njej po nasvete, berejo pa je ne. V najboljšem primeru je torej kovček z orodjem.

Vendar pred mano leži morda najpomembnejši rokopisni katalog prebranih knjig, kar ga je mogoče najti v angleško govorečem svetu; to je delo triinosemdesetletnika, ki je stopil v življenje tako, da je pri treh letih starosti mami na glas prebral stih iz Biblije, jo pri devetih prebral v celoti, se potem lotil preostale literature in to počne še zdaj. Njegov obsežni katalog prebranih knjig se začne z letom 1837 in nadaljuje do danes, pri čemer zajema veliko več kot pol stoletja: tečaj branja, ki še ni končan, in v katerem je Gibbon zgolj epizoda. Občasno najdemo na primer take zapiske: "Gibbonov *Zaton in padec Rimskega cesarstva* med 1856 in 1894 prebran dvakrat"; "Gibbonov *Zaton in padec*, tretje branje, 1895"; "Gibbonov *Zaton in padec*, 1. in 2. zvezek, četrto branje"; kmalu sledi "Gibbon, zvezki 3–6, četrto branje"; "Gibbon, 7. in 8. zvezek, četrto branje". Kaj je tisoč branj *Toma Jonesa* v primerjavi s tako serijo podvigov? Tisti pa, ki se jih ob pogledu na tako težaško delo poloti vrtoglavica, bodo našli nekaj zadoščenja, ko bodo na drugem mestu seznama prebrali zapisano priznanje, da se je ta neverjetno garaški človek kdaj pa kdaj spustil tako globoko, da je vanj veselo vključil tudi *Tistega Francoza* in *Gospoda Barnesa iz New Yorka*.

Seznam neprebranih knjig bi se lahko primerno začel s tistimi poslikanimi policami samih knjižnih ovitkov, kakršne se razkazujejo v nekaterih velikih knjižnicah v vlogi španskih sten ob prehodih. To niso neprebrane knjige, ker sploh niso knjige. Bolj ali manj enako velja za tiste, ki jih je nemara še mogoče videti v starih holandskih hišah okrog Albanyja: slike knjig, ki so si jih želeli, pa jih še niso imeli; in ki so jih samo nameravali kupiti – nekega dne, ko bi gospodarjeva ladja priplula. Te so bile narejene samo iz kosov lesa, lepo pobarvanega in ovitega v usnje s primernimi napisi, vendar nikakor niso bile namenjene za branje, saj ni bilo v njih ničesar, kar bi se dalo brati. Skoraj enako daleč od pravih knjig so makete, ki jih izdelujejo knjigotržci, da jih njihovi trgovski potniki lahko kažejo strankam. Tako imam pred seboj svoj prevod Epikteta, sestavljen iz enega samega "podpisa" na osemnajstih straneh,

ki se ves čas ponavlja, tako da sploh ne prideš nikamor naprej; vsak podpis se nanaša na zadnjo stran z enim izmed preprostih in nezavednih udarcev Usode, natisnjenim vprašanjem: "Kje je tedaj napredek?" (stran 18). Res – kje! Poleg teh so knjige, ki ostanejo najbolj temeljito neprebrane, seveda tiste, ki vsekakor so knjige, pri katerih pa si ogledujemo samo hrbte, kot na primer v čudovitih starih evropskih knjižnicah; knjige, ki jih hranimo z enako pobožnostjo kot nekoč blenheimsko knjižnico, ki je zdaj že davno razpršena, nekoč pa mi je kustodinja na vprašanje, ali ni težko skrbeti, da knjige niso zaprašene, presenečeno odgovorila: "Ne, gospod, vrata niso bila odklenjena že deset let." Tako je celo v nekaterih oddelkih ameriških knjižnic.

Matthew Arnold je nekemu kritiku, ki ga je obtožil pomanjkljivega znanja, odgovoril, da je obtožba resnična, da pa si pogosto želi, da bi imel te dobrine še manj, tako težko mu je lahkotno nositi, kar ve. Edino znanje, ki ne vključuje nikakršnega bremena, je, to lahko z vso pravico trdimo, v knjigah, ki ostanejo neprebrane. Mislim na tiste, ki nemoteno obležijo za dolgo ali morda za zmeraj na študentovih knjižnih policah: knjige, za katere je morebiti varčeval in se odpovedal večerji, da je prišel do njih; knjige, na katerih hrbtih so njegove oči tisočkrat počivale, nežno in skoraj ljubeče, dokler ni morda že pozabil jezika, v katerem so napisane. Nikoli jih ni prebral, vendar v vseh teh letih ni bilo dneva, ko bi jih bil pripravljen prodati; te knjige so del njegove mladosti. V sanjah se obrača k njim: v sanjah spet bere hebrejsko; ve, kaj je diferencialna enačba; "kako srečen bi lahko bil s katero". Zbudi se in cele police njegove knjižnice so v nekem smislu kot lepe deklice, ki so se mu v mladosti smehljale in potem izginile. Kdo ve, ali ne bi bila v drugačnih okoliščinah katera od njih morda njegova? Tako pa so se postarale ločeno od njega: vendar so zanj še zmeraj enako očarljive.

Knjige, ki smo jih prvič brali na nenavadnih krajih, ohranijo svoj čar za zmeraj, pa če jih beremo ali zanemarimo. Tako se je Hazlitt vedno spominjal, kako je natanko 10. aprila 1798 "v krčmi v Llangollenu sedel z *Novo Eloizo* v rokah k steklenici šerija in mrzlemu piščancu". Enako se jaz spominjam, kako nam je na kolidžu profesor Longfellow priporočal, naj za oblikovanje dobrega francoskega sloga beremo Balzacovo *Chagrinovo kožo*; in vendar je minilo dvanajst let, preden sem jo med neko bralno turnejo našel v podeželski krčmi in prebedel ob njej pol noči. Po drugi strani je možno, da se nam knjige ob takšnih naključnih srečanjih predstavijo v brezupno neugodnih okoliščinah, kot takrat, ko sem med svojo prvo plovbo z azorsko barko prvič naletel na Whitmanove *Travne bilke*; in še danes mi zbujajo rahel občutek slabosti, ki bi ga navsezadnje lahko zbudile tudi na kopnem.

Wordsworth v *Osebnem pogovoru* pravi: "Sanje, knjige so vsaka svet zase"; in neprebrane knjige se mešajo s sanjami in združujejo čar obojih. Mislim, da to velja predvsem za potopisne knjige: kupujemo jih, ker se nam zdi, da je v njih veliko privlačnega, vendar jih nekako ne prebiramo znova in znova, razen če so to knjige, kakršne so Urquhartove – predvsem *Herkulova stebra*, v

katerih je tolikšno bogastvo znanja in izvirnosti, da se nam zdi, kot da smo z vsako stranjo na drugem delu zemeljske oble. Ena najbolj poetičnih stvari v Whittierjevi naravi je bila, da si je, preden je prebral kakšno knjigo o njej, neznansko želel obiskati vsako tujo deželo. Po branju so bile sanje napol izpolnjene in obrnil se je k nečemu novemu, tako da je umrl, ne da bi videl kakšno tujo deželo. Toda že če take knjige imaš, če samo so na tvojih policah, te ponesejo v arktične pokrajine ali na Indijski ocean.

“Navsezadnje je knjiga,” kot je rekel izjemno bistri in melanholični Rufus Choate, “edina nesmrtna stvar,” in včasih se, če je knjiga napadena in celo javno obtožena, njena slava s tem samo utrdi. Tako je živahni in veseli papež Pij IX. na prošnjo predrznega avtorja, naj bi podprl njegovo najnovejšo izdajo, odgovoril, da mu lahko pomaga samo tako, da jo uvrsti na *Index Expurgatorius*. A če knjiga nazadnje ostane neprebrana, mora biti krivda konec koncev avtorjeva, tako kot se je potožila sijajna lady Eastlake, ko je pisala o sodobnih angleških romanopiscih: “Danes se stvari pišejo, da bi se brale enkrat in nič več; to se pravi, berejo se tolikokrat, kolikorkrat si zaslužijo. V starih časih je bilo za pisanje knjige potrebnih pet let, prebralo pa jo je petstokrat petsto ljudi. Zdaj je napisana v treh mesecih, prebere pa jo enkrat petsto tisoč ljudi. To je pravo sorazmerje.”

Prevedla Maja Kraigher